

GEÇİŞ EKONOMİLERİNDE EMEKLİLİK SİSTEMİ REFORMLARI

Suat UĞUR*

ÖZET

Sosyal güvenlik sistemlerinin krize girmesi ile emeklilik sigortalarında önemli dönüşümler yaşanmaya başlamıştır. Özellikle geçiş ekonomilerine sahip ülkelerde emeklilik sistemleri köklü değişikliklere uğramıştır. Bu çalışmada, geçiş ekonomisine sahip Macaristan ve Polonya'daki çok ayaklı emeklilik sistemi reformları incelenmektedir.

ABSTRACT

Some important transformations has begun to take place on pension insurances due to crises in social security systems. Pension systems have been radically changed in countries particularly those having transition economies. In this study, multi-pillar pension system reforms in Hungary and Poland which have transition economies have been analysed.

I. GİRİŞ

20. yüzyılın sonlarından itibaren dünya genelinde yapılan emeklilik sistemi reformlarında geçiş ekonomileri önemli bir yere sahip bulunmaktadır. Zira yeniden yapılanan emeklilik sistemlerinde çok ayaklı yapı, geçiş ekonomilerine sahip ülkelerde de etkisini göstermiştir. Doğu Avrupa geçiş ülkelerinde, ödeme yetersizliğindeki dağıtım esaslı emeklilik sistemleri, zorunlu ve özel fon esaslı emeklilik ayağı ile yeniden yapılandırılırken çeşitli gerekçeler ortaya konulmuştur. Söz

konusu gerekçeler; etkinsizliğin azaltılması ve sermaye piyasalarının gelişimi üzerinedir. Yapılan çok ayaklı emeklilik reformları; mevcut emeklilik krizinin finansal maliyetlerinin çözümü için alınan yüksek sosyal güvenlik primlerinin azaltılmasını, kayıt dışı piyasaların kayıt altına alınmasını ve sermaye piyasalarının büyümesini teşvik eden bir strateji izlemektedir (Georges, 2000: 441-442). Bu kapsamda çalışmamızda, geçiş ekonomilerinin emeklilik sistemleri üzerinde ne gibi etkilerinin olduğu hususu ele alınmakta ve uygulamalara ilişkin olarak Polonya ve Macaristan emeklilik sistemleri incelenmektedir. Söz konusu inceleme, anılan ülkelerdeki emeklilik sisteminin ayakları üzerinde yapılmaktadır.

II. POLONYA

Doğu Avrupa'daki geçiş ekonomilerinden Polonya'da 1 Ocak 1999'dan itibaren yürürlüğe giren yeni emeklilik sistemi, 31 Aralık 1948'den sonra doğanlar için eski sistemin yerini almıştır. Belirli fayda esaslı programdan, belirli katkı esaslı programa geçilen yeni sistem, Doğu Avrupa'da uygulamaya giren reformlarla benzerlikler taşımaktadır (Pelc, 2001: 273). Dünya Bankası'nın çok ayaklı ve bir ayağında özel emeklilik programının olmasına ilişkin emeklilik reformu yaklaşımını bir çok yönden takip etmekle birlikte, reformun hem tasarımı hem de aşamalı uygulaması, Latin Amerika'da yapılan emeklilik reformlarından bazı farklılıklar göstermektedir (Gora, 2001: 227).

Yeni sistemde geçiş süreci, 3 yaş grubunda sınıflandırılmıştır. 30 yaşının altındaki vatandaşlar, hem kamu ayağına hem de özel ayağa katkı yaparak yeni karma sisteme katılmak zorunda bırakılmıştır. 30-50 yaş arasındakiler, yeni ulusal belirli katkı planına katkı yapma zorunluluğunda bulunmakla beraber, özel emeklilik fonlarına katkı yapmayı 30 Eylül 1999 tarihine kadar tercih edebilmişlerdir. 50 yaş üzeri olan vatandaşlar ise, eski dağıtım sisteminden emekli olmaya devam edeceklerdir (Marossy, 2001: 127). Üç ayaktan oluşan sistemin ilk ayağı zorunlu olup, devletin sosyal güvenlik kuruluşunca dağıtım yöntemiyle yönetilmektedir. İkinci ayak, tamamen sermayeye endeksli, özel olarak yönetilen fonlarından; üçüncü ayak ise, finansal kurumlarca idare edilen gönüllülük esaslı emeklilik planlarından oluşmaktadır (Pelc, 2001: 273).

* Yrd. Doç. Dr., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Biga İİBF, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü.

Polonya'da yapılan emeklilik reformu, sistemin birinci ve ikinci ayağındaki zorunluluk kısmına odaklanmıştır. İlave gönüllü planların oluşturduğu üçüncü ayak, yeni sistem için önemli olmakla beraber, zorunlu sistemin finansal sürdürülebilirlik sorununu çözememektedir. Sorunun çözümü için, sosyal güvenliğin yaşlılık kısmına ilişkin bireysel hesaplar işletilmektedir. Emeklilik sisteminin özel ayağını oluşturanlar, reform içinde yer alarak önemli rol oynamışlardır. Bununla birlikte özel emeklilik programlarının olması, sosyal güvenliğin özelleşmesi anlamına gelmemektedir. Sadece sosyal güvenliğin bir kısmının işleyişinde özel programlar bulunmaktadır. Sistem, bunu mümkün kılacak ve tutarlı çalışacak şekilde tasarlanmıştır. Yeni sistemde dikkat çeken bir özellik, sistemin her bir ögesinin sahipliğinden ziyade gördüğü işlev olmasıdır. Polonya'nın zorunlu yaşlılık sistemi olan birinci ve ikinci ayak birlikte tamamen aynı rolü oynamakla beraber, her birinin gelecekteki emekli maaşlarının kaynağını oluşturma bakımından farklılıkları bulunmaktadır (Borowczyk, 2001: 169-173; Gora, 2001: 227-228).

Yeni sisteminin tek sosyal amacı, insanların yaşam boyu gelirlerinin etkin ve güvenli şekilde toplanmasını sağlamaktır. Yeni sistemin birinci ve ikinci ayakları yeni doğmuş ikizler olup, önceki sistemle çok az ortak yönler taşımaktadır. Birinci ve ikinci yaşlılık ayağı, bireysel emeklilik hesaplarına dayanmakta ve yaşlılık katkıları iki ayak arasında bölünmektedir. Birinci ayak dağıtım esaslı (Marossy, 2001: 188) ve daha çok işverenlerin katkılarıyla finanse edilirken, ikinci ayak tam fonlu olup tümüyle çalışanların katkılarıyla finanse edilmektedir (Müller, 2001: 62). Her iki ayak, emeklilik gününde yıllık ödeme şeklinde emeklilik maaşı vermektedir. Emeklilikteki maaş miktarı, ödenen miktar ile kalan ömür beklentisi çerçevesinde belirlenmektedir (Marossy, 2001: 188-189).

Sistemin denetimi için, Emeklilik Fonları Denetmenliği oluşturulmuştur. Bu birimin ana rolü, emeklilik planlarının ve fon üyelerinin çıkarlarını korumak, emeklilik fonlarının ve yönetici şirketlerin hem faaliyetlerini hem de transfer birimlerini ve sorumlu bankalarını denetlemek, kanun ihlallerini bertaraf etmek ve sistemdeki istikrarı sağlamaktır. Kontrolün amacı, şeffaflığı ve emeklilik fonlarına iyi bir yatırım politikasını sağlamaktır. Fonlar, yatırım kurallarına ve kanundaki sınırlamalara uymak zorundadır. Emeklilik fonlarının iki

yıllık yatırımından sonra, Emeklilik Fonları Denetmenliği asgari getiri oranını hesaplamaktadır. Bunun için, günlük raporlar çok önemlidir. Emeklilik sisteminin üyeler için şeffaf olması zorunludur. Denetleme birimi, yanlış bilgilendirmeleri önlemek için emeklilik fonu ve yönetici şirketlerin ilanlarını ve reklamlarını kontrol edebilmektedir. Hesaplarda, varlık değerlendirmede, fiyatlandırma ve yatırıma ilişkin diğer hususlarda da şeffaflık önem taşımaktadır. Söz konusu birim, emeklilik fonu için çalışan tüm satış elemanlarını kayıt altına almakta, emeklilik fonları ve yönetici şirketlerdeki düzensizlik, eksiklik ve yanlışlıkları düzeltmeleri için onları zorlayabilmektedir. İlk ayağın sorumluluğu tamamen devlete ait iken, ikinci ayaktaki açık uçlu emeklilik fonları ve yöneticileri devlet tarafından denetlenmektedir. Devletin kısmi sorumluluğu olduğundan denetlemenin dikkatle yapılması gerekmektedir. Devletin sorumluluğu iki alanda ortaya çıkabilmektedir. Birincisi, şayet fonun getirisi kanunda belirtilen asgari getiri oranının altında ise devlet sorumluluğu devreye girmektedir. Böyle bir durum ortaya çıktığında ilk olarak, fonun rezerv hesabında biriken kaynaklara bakılmaktadır. Söz konusu kaynak yetersiz ise ve yönetici şirket kendi sermayesi ile ödeyemeyecek ve iflasa gidecek ise Garanti Fonu devreye girmekte ve sorumluluk Garanti Fonuna geçmektedir. Nihayetinde, Garanti Fonu sonrası asgari getiri oranı ile fonun getiri oranı arasındaki farkın dengelenmesinden Hazine sorumlu olmaktadır. İkincisi, emeklilik fonunda tasarruf edilen sermaye ile birinci ayak için hesaplanan asgari faydanın ödenmesinde de devletin sorumluluğu vardır (Pelc, 2001: 273-275).

Görüldüğü gibi, toplam yıllık emeklilik aylıklarında birinci ve ikinci ayak asgari garantili olup; asgari garanti, her iki ayağın yıllık ödeme toplamına bağlı olarak devlet bütçesinden finanse edilmektedir. Katılımcılar her iki hesaptan da aynı yaşta emekli olabilmekte ve eşit emeklilik maaşı alabilmektedir. Polonya'daki üç ayaklı yapı, sosyal güvenliğin sadece yaşlılık emekliliği kısmına ilişkindir (Gora, 2001: 228).

Emeklilik faydalarının yıllık endekslemeli olduğu ve malullük sigortasının kapsamadığı ikinci ayakta (Morassy, 2001: 190), özel emeklilik fonu üyelerinin zorunlu katkı oranı işçiler için %7.3 oranındadır (Chlon-Gora-Rutkowski, 1999: 27). Fon, hizmeti bir sigorta şirketi aracılığıyla vermektedir. Emeklilik fonları, kuruluş amacına uygun olacak şekilde Emeklilik Fonu Şirketlerince yönetilmektedir.

Minimum sermaye şartının arandığı Polonya'da her bir şirket en fazla iki fonu yönetebilmektedir. Şirketin ve emeklilik fonunun sermayelerinin birbirinden ayrılmış olmaları gerekmektedir. Emeklilik fonları ve emeklilik fonu şirketlerinin faaliyetleri bir devlet denetleme idaresince takip edilmekte ve kuruluş için söz konusu idareden izin alınmaktadır. Yatırım miktarı, Maliye Bakanlığınca belirlenmekte, Bakanlar Kurulunca da kısıtlanabilmektedir. Ayrıca bir banka da depozit kurumu olarak zorunlu çalışmaktadır (Chlon-Gora-Rutkowski, 1999: 27; Morassy, 2001: 191-192).

Katılımcıların, emeklilik fonunun durumu hakkında düzenli olarak bilgilendirilmeleri gerekmektedir. Katkılar, değeri fonun piyasa değerine bağlı olan fon oluşturma birimlerine dönüştürülmektedir. Katılımcının hesabı, kısmen bu birimlerce, kısmen de piyasa varlık değerince belirlenmektedir. Katılımcı, en az 12 ay aynı fonda kalması durumunda başka bir fona ücretsiz geçiş yapabilmektedir. (Chlon-Gora-Rutkowski, 1999: 34-35; Morassy, 2001: 193-194).

Polonya'da üçüncü ayak, çalışanlar için gönüllü özel emeklilik programı olarak adlandırılmaktadır. İşveren tarafından sunulan özel emeklilik programının kanuni yönden kabul edilebilmesi için bazı şartları yerine getirmesi gerekmektedir. İlk şart; işveren, tüm çalışanların eşit katılma şansına sahip olduğu katılım şartlarını doğru tanımlamalıdır. İkincisi, çalışanların yarısından fazlasının programa katılması mümkün olmalıdır. Üçüncüsü, üyeler adına gelirin %7'sinden fazla olmayan katkılar, sosyal sigorta katkıları kapsamındadır. Dördüncüsü, katılımcı sadece 60 yaş limitine ulaştığında ya da uzun süreli sakatlık veyahut ölüm hallerinde fayda alabilmektedir. Bu kriterler yerine getirildiğinde üçüncü ayak tasarruflarının kurumsal yapıda olabilmesi için; Anonim Şirket olarak faaliyet gösteren bir hayat sigortası şirketince çalışanlar adına yazılmış grup sigortasının olması, ortak bir sigorta şirketine çalışanın katkı ödemesi, faaliyet gösteren bir emeklilik fonuna çalışanın katkı ödemesi, açık yatırım fonuna ya da özelleşmiş açık yatırım fonuna çalışanın katkı da bulunması gerekmektedir. Görüldüğü üzere üçüncü ayak emeklilik fonları, ikinci ayak fonlarına benzer faaliyet göstermekle beraber, daha az yatırım sınırlamalarının var olması ve asgari getiri şartının olmaması noktasında farklılıklar taşımaktadır (Morassy, 2001: 196-197). Denetim açısından ise durum, ikinci ayağa göre biraz daha esnektir. Çünkü, devlet garantisinin

olmadığı bu programlara üyelik isteğe bağlıdır. Bir emeklilik planı; çalışan, işveren ve finansal kurum arasında yapılmış bir dizi anlaşmalar şeklinde tanımlanmaktadır. Çalışanın emeklilik planları, Emeklilik Fonları Denetmenliği tarafından tescil edilmektedir. Tescilden sonra, emeklilik planının yasalara uygunluğu özel denetleyici bir birim tarafından denetlenmektedir (Chlon-Gora-Rutkowski, 1999: 37; Pelc, 2001: 276).

III. MACARİSTAN

Temmuz 1997'de yasalaşan ve 1 Ocak 1998'de yürürlüğe giren Macaristan'ın yeni emeklilik sistemi, Polonya örneğinde olduğu gibi üç ayaktan oluşmaktadır. Karma yapılı yeni emeklilik sisteminde ağırlıklı olan dağıtım esaslı kamu programına ilave olarak zorunluluk esaslı karışık bir emeklilik seçeneğine sahip fonlu yeni bir ayak daha oluşturulmuştur. Herkes için zorunlu olan ilk ayak, tümüyle işverenlerin kısmen de çalışanların katkılarıyla ve dağıtım yöntemiyle finanse edilmektedir. Kadınlarda 55, erkeklerde 60 olan emekli yaşı 2008'de 62 olacaktır. İkinci ayak, zorunluluk esasıyla ve tümüyle çalışanların katkılarıyla finanse edilen bireysel emeklilik hesaplarına dayalı emeklilik fonlarından oluşmakta ve üçüncü ayak olarak varolan gönüllü ortak emeklilik fonlarına benzemektedir (Müller, 2001: 60). 1994 yılında kurulmuş olan üçüncü ayak, büyük vergi muafiyetinin bulunduğu ve yaşlılık günleri için kişiyi daha fazla tasarruf yapmaya zorlayan, gönüllü bir özel emeklilik ayağından oluşmaktadır (Simonovits, 2000: 520). Diğer bir ifadeyle, Macaristan emeklilik sistemi; küçültülmüş ve dağıtım esaslı kamusal birinci ayaktan; zorunlu, fonlu, özel yönetimli ve belirli katkılı ikinci ayaktan; gönüllü, fonlu ve özel yönetimli üçüncü ayaktan oluşmaktadır (Rocha-Vittas, 2000: 1).

Yeni emeklilik sistemine katılım, 42 yaşından küçük ve 30 Haziran 1998'den sonra işgücüne yeni katılarak ilk defa sigortalı olanlar için zorunludur. Söz konusu tarihten önce sigortalanan ya da çalışan kimseler, 31 Ağustos 1999 tarihine kadar sadece devletin sisteminde kalmayı ya da özel bir emeklilik fonuna katılmayı tercih edebilmişlerdir. Tüm gönüllü giriş yapanlardan isteyenlere, 31 Aralık 2000 tarihinden önceki kararlarından vazgeçerek eski sisteme tekrar girebilme olanağı verilmiştir. Yeni sistemi seçmek için ise herhangi bir üst yaş sınırı bulunmamaktadır (Morassy, 2001: 187).

Polonya'da olduğu gibi Macaristan'da da zorunlu olan ilk iki ayak, felsefeleri farklı olmakla beraber birbirini tamamlamaktadır. Birinci ayakta bireyler hizmet süresince katkı ödeyerek emeklilik haklarını artırmakta, ikinci ayakta ise yaptıkları katkıyı ve katkının getirisini almaktadır. İki ayak birlikte çeşitlenmiş bir emeklilik portföyü meydana getirmektedir. Bu emeklilik portföyü, farklı öğeleri ve riskleri kapsamak ve farklı beklentileri karşılamak için oluşturulmaktadır (Parniczky, 2000: 87).

Birinci ayakta işveren katkısı; çalışanın ücretinin %22'si oranında iken, ikinci ayağa üye çalışanlar kazançlarının %2'si, ikinci ayağa üye olmayan çalışanlar ise %8 oranında katkıda bulunmaktadır. Katkıya esas kazanç miktarı; ortalama aylık ücretin iki katıyla sınırlı olup (Marossy, 2001: 188), bu sınırın üstündeki kazançlar için çalışan katkısı olmamaktadır (Parniczky, 2000: 87). İkinci ayak, 1 Ocak 1998'de başlatılan (Müller, 2001: 60; Marossy, 2001: 190) ve primlerle finanse edilen zorunlu emeklilik fonlarından meydana gelmektedir. Bunlar üyelerine emeklilik sigortası sağlayan, kar amacı olmayan ortak güvence fonlarıdır. Birinci ayaktaki katkıya esas kazanç limitinin geçerli olduğu ikinci ayakta da üyeler, gelirlerinin %8'i oranında katkıda bulunmaktadır. İşverenler, ücretlerden bireysel katkıyı kesip bir bildirim ile birlikte doğrudan özel emeklilik fonuna transfer etmektedir. Özel emeklilik faydaları esas olarak, emekli tarafından seçilmişse bireysel katılım ve yaşam yıllıklarının dahil olduğu, yıllık endekslemeli ve en az kamu emeklilik endeksi ölçüsündeki yıllık maaşlardan meydana gelmektedir. Olağanüstü durumlarda toplu ödeme imkanının da bulunduğu Macaristan'da malullük sigortası fonu üyesi, kamu sosyal güvenlik sistemine dönüp sunulan faydanın %100'ünü alma ya da özel fonda kalıp kamu emekliliğinin %75'ini alma arasında tercih yapabileme hakkına sahip olmasına rağmen, geçen kısa dönemde tüm özürülülerin dönmeyi tercih ettikleri görülmüştür. Özel emeklilik fonu, bu hizmeti kendisi sağlayabilmekle beraber üye tarafından istenildiğinde fon bunu bir sigorta şirketine yaptırmayı talep edebilmektedir (Simonovits, 2000: 522-523; Marossy, 2001: 190-191).

Emeklilik fonları, üyelerin emeklilik tasarruflarını ve buna bağlı olarak gelecekteki emekli aylıklarının arttırmak için sigortalının tasarruflarını yatırım amacıyla kullanmaktadır. Emeklilikte, bu tasarruflar emekliye yaşam yıllığı olarak geri dönmektedir. Bu nedenle

özel emeklilik fonları, çalışma ve kazanç esasına bağlı belirli katkılı planlardan oluşmaktadır. Özel emeklilik fonları, üyelerinin sahibi olduğu kar amacı olmayan organizasyonlardır. Katkılar, üyeler adına yatırıma yönlendirilmekte ve emeklilik fonunun fonksiyonları dışarıdan firmalarca yerine getirilebilmektedir. Emeklilik maaşına hak kazanıldığında, üyeler bir yaşam yıllığı almaktadır. Ödenecek yıllık, üyenin bireysel hesabında biriken tasarruflara göre hesaplanmakta ve cinsiyet ayrımı yapılmamaktadır. Bireysel hesaplarda biriken tasarruflar, faydalanıcılara ödenebilmekte ya da miras yoluyla aktarılabilir. Söz konusu emeklilik fonu modeli, mesleki emeklilik planlarına benzemekle birlikte, farklılıklar da taşımaktadır. Fonun kurucusu işveren olmak zorunda olmadığı gibi; özel emeklilik programı belirli fayda esasına göre işlemediğinden, fon kurucusunun gelecekteki faydaları garanti etme zorunluluğu yoktur (Parniczky, 2000: 88-90).

Emeklilik fonları her ne kadar işveren örgütleri, sendikalar ve yerel hükümet tarafından kurulsalar da fonun sahipleri, üyelerin kendileridir. Karar verme birimi üyeler kurulu ya da üye temsilcilerinin genel delege kuruludur. Fonların kuruluş izinleri ve faaliyetlerinin denetimi, devlet denetleme idaresince; yatırımların düzenlenmesi ise kanunlarla yapılmaktadır. Kanundaki şartları yerine getiren finansal bir kuruluş, depozit kurumu olarak çalışmak zorundadır (Marossy, 2001: 191-192). Emeklilik fonunun durumu hakkında üyelerin düzenli olarak bilgilendirilmesi gerekmektedir (Parniczky, 2001: 283). Bir fonda en az 6 ay kalan üye, başka bir fona transfer olabilmektedir. Kendisinden transfer yapılan fon, transfer edilen miktarın en fazla %1'ini geçmeyecek şekilde, masrafları transfer yapan üyeye yükleyebilmektedir (Marossy, 2001: 193).

Yeni sistem, Birleştirilmiş Finans Sektörü Denetleyici Kurumlarınca denetlenmektedir. Bu denetleme; bankacılık, sermaye piyasası, sigorta ve emeklilik maaşları ile ilgilidir. Birleştirilmiş denetleme, iki temel yapıda olabilmektedir. Birinci yapıda, denetleyici birim finansal sektördeki branşlara göre organize olmakta ve ortak bir kurul, ayrı alanları bir arada tutarak yönetmektedir. İkinci yapıda ise denetleme, faaliyet çeşidine göre fonksiyonel olmaktadır. Emeklilik maaşlarını bu yapının içine dahil etmenin mantığı, işçilerin gelecekteki refahının öncelikle yatırım performansına bağlı olmasından kaynaklanmaktadır. Bu bağlamda, emeklilik fonları finansal kuruluşlar

olup, finans ve sermaye piyasalarına bir çok yönden bağlıdır. Finansal kurumlar, bir çok alandan getirileri tek bir çatı altında sağlamakla birlikte, yeni ve zorunlu emeklilik sisteminde, ihtisaslaşmış ve özerk denetleme birimi bulunmaktadır. Yeni bir ihtisas birimi, emeklilik sisteminde insanların güveninin oluşmasına yardım etmektedir. Macaristan'da emeklilik fonları, şeffaflık ve bilgi sağlamak amacıyla denetlenmektedir. Fon üyeleri, kendi emeklilik fonlarından bilgi alabilmektedir. Bunun için fon üyelerinin, fonun faaliyetleri ve finansal yönetimi konusunda düzenli olarak bilgilendirilmeleri şart olduğundan her bir fon üyesi, en azından yıllık olarak bireysel hesabına ilişkin bildirim almaktadır. Ayrıca halk da denetleyici birimden herhangi bir emeklilik fonu hakkında bilgi edinme hakkına sahiptir. Bu bağlamda; emeklilik fonları, yıllık denetim raporlarının özetlerini yayınlamak zorundadır. Fon, yatırım faaliyetlerinin kar ve zararlarını ve masraflarının maliyet etkinliğini gösteren rakamları açıklamaktadır. Yatırım performansı, varlıkların piyasa değerlerindeki esas getirisi ile ölçülmesi gerekmektedir. Maliyet etkinliği göstergeleri; yatırım, iç faaliyetler ve harici hizmetler için yapılan harcamalardan oluşmaktadır. Önemli bilgi kaynağı olan denetleyici birim, kamu kayıtlarını muhafaza etmek zorundadır (Paniczky, 2001: 282-283).

IV. SONUÇ

Polonya ve Macaristan, gerek geçiş ekonomileri olmaları gerekse bu süreç içinde özel emeklilik programlarını emeklilik sistemlerine entegre eden ülkeler olmaları nedeniyle dünyada dikkat çeken ülkelerin başında gelmektedir. Söz konusu iki ülkenin gelişmekte olan ülkeler olması ve Avrupa Birliği sürecinde de aldıkları mesafe göz önünde bulundurulduğunda, ülkemiz açısından da ayrı bir öneme sahip oldukları anlaşılmaktadır.

20. yüzyılın sonunda yaptıkları emeklilik sistemi reformları ile Polonya ve Macaristan, özellikle Dünya Bankası öncülüğünde dünyanın pek çok ülkesinde hayata geçirilmek istenen özel emeklilik programlarının uygulayıcıları arasına katılmışlardır. Latin Amerika'da Şili ile başlayan ve kamu emeklilik sistemini ikame etmeyi amaçlayan özel sosyal güvenlik modeli uygulamasının rağbet görmemesi nedeniyle, çok ayaklı yapılanma süreci hızlanan emeklilik sistemlerinde ikinci ve üçüncü ayaklarda yer almaya başlayan özel emeklilik programları kimi ülkelerde zorunluluk esasıyla, kimi ülkelerde ise

gönüllülük esasıyla faaliyete geçirilmiştir. Özel emeklilik programları; ABD, Kanada, Almanya, İsveç, Hollanda, İngiltere gibi gelişmiş ülkelerde gönüllülük esasıyla; Şili, Arjantin, Kolombiya gibi Latin Amerika ülkelerinde ve çalışmamızda incelediğimiz Macaristan ve Polonya gibi Doğu Avrupa ülkelerinde zorunluluk esasıyla faaliyet göstermektedir.

Her iki ülkede de yapılan reformlarla kamu sosyal güvenlik sistemi krizden çıkarılarak hem bireylerin yaşlılık dönemlerinde daha müreffeh yaşamalarını sağlamak, hem de ekonomide yaşanan dönüşümün özel emeklilik fonlarında birikecek fonlarla hızlandırılması ve sermaye piyasalarının gelişiminin istikrara kavuşturulması amaçlanmıştır. Her iki ülkenin yaptığı reformlar, ülkemizdeki bireysel emeklilik sistemi hazırlıklarında da dikkate alınmış ve yararlanılmıştır.

KAYNAKLAR

- BOROWCZYK Ewa (2001): "First Experiences with the Privatization of Polish Pension Scheme: A Status Report", *Bulding Social Security: The Challenge of Privatization, International Social Security Series, Vol: 6, 2001, s. 169-173.*
- CHLON Agnieszka-GORA Marek-RUTKOWSKI Michal (1999): *Schaping Pension Reform in Poland: Security Through Diversity, SP Discussion Paper, No: 9923, The Worl Bank, August 1999.*
- GEORGES De Menil (2000): "A Comment on The Place of Funded Pensions in Transition Economies", *International Tax and Public Finance, 7, 2000, s. 431-444.*
- GORA Marek (2001): "Polish Approach To Pension Reform", *OECD Private Pensions Conference 2000, Private Pensions Series No: 3, OECD, 2001, s. 227-246.*
- MAROSSY Annamaria (2001): "General Overview Of The Hungarian, Czech and Polish Pension Systems", *OECD Private Pensions Conference 2000, Private Pensions Series No: 3, OECD, 2001, s. 183-200.*
- MÜLLER Katharina (2001): "The Political Economy of Pension Reform in Eastern Europe", *International Social Security Review, ISSA, Vol. 54, 2-3/2001, s. 57-79.*
- PARNICZKY Tibor (2000): "Case Study Of The Three-Pillar Pension System in Hungary", *Private Pension Systems and Policy Issues, Private Pensions Series No: 1, OECD, 2000, s. 87-124.*
- PARNICZKY Tibor (2001): "Supervision of Private Pensions and The Hungarian Case", *OECD Private Pensions Conference 2000, Private Pensions Series No: 3, OECD, 2001, s. 279-298.*
- PELC Pawel (2001): "Supervision of Pension Funds in Poland", *OECD Private Pensions Conference 2000, Private Pensions Series No: 3, OECD, 2001, . 273-277.*
- ROCHA Roberto-VITTAS Dimitiri (2000): *The Hungarian Pension Reform: A Preliminary Assessment, March, 2000.*
- SIMONOVITS Andras (2000): "Partial Privatization of a Pension System: Lessons from Hungary", *Journal of International Development, J. Int. Dev. 12, 2000, s. 519-529.*